

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

Анотація. Розглянуто питання організації обліку в комерційних банках. Досліджено нормативно-правове забезпечення облікового процесу в банках. Визначено основні складові доходів і витрат у банках, принципи їх нарахування та визначення, а також рахунки для їх відображення.

Аннотация. Рассмотрены вопросы организации учета в коммерческих банках. Исследовано нормативно-правовое обеспечение учетного процесса в банках. Определены основные составляющие доходов и расходов в банках, принципы их начисления и определения, а также счета для их отражения.

Annotation. The issues of organization of account in commercial banks are considered. Legal providing of registration process in bank is investigated. The basic constituents of profits and charges in banks, their accrual principles and determination, as well as the accounts for their reflecting are defined.

Ключові слова: банк, дохід, витрати, прибуток, Положення (стандарт) бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, управлінський облік, центри відповідальності.

На сьогодні банківська система України поступово змінюється та ліквідує наслідки фінансової кризи. Але кінцевий результат діяльності кожної установи, як відомо, – це отримання прибутку. Це, насамперед, залежить від достатньо правильно сформованої організації облікового процесу, визначення нормативно-правової бази, а також основних принципів відображення тих чи інших операцій у бухгалтерському обліку. Тому в даний період часу дана тема дослідження є актуальною та потребує детального розгляду.

Вивчення особливостей організації обліку доходів та витрат банків давно привертає увагу багатьох відомих дослідників. До їх числа можна віднести таких, як Кузьмінська О. Е., Кириленко В. Б., Коренсва О. Г., Мірошниченко О. В., Савченко Т. Г., Кириленко В. Б., Козубенко А. А. та ін. [1 – 3].

Метою дослідження є визначення особливостей організації обліку в банку та обліку доходів і витрат, а також наведення рекомендацій щодо збільшення дохідності банку.

Завдання дослідження – розглянути особливості організації облікового процесу у банках, їх нормативне та законодавче забезпечення, визначити особливості обліку доходів та витрат діяльності банківських установ.

Об'єкт дослідження – доходи та витрати комерційних банків України.

Предмет дослідження – організація обліку доходів і витрат у комерційному банку.

Згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність", банківська система є багаторівневою, взаємопов'язаною сукупністю фінансово-кредитних установ, яка забезпечує регулювання грошового обігу в країні [4]. Даним Законом регулюється також структура банківської системи, економічні, організаційні та правові засади створення, реорганізації й ліквідації банків. Що ж стосується принципів організації та ведення бухгалтерського обліку у банках, то вони передбачені Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [5]. Він визначає правові принципи організації, регулювання та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності.

Належне місце в організації обліку слід відвести управлінському обліку. Під ним розуміють процес визначення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки та передачі інформації фінансового й нефінансового характеру про діяльність банку в цілому та його підрозділів у формі, визначеній керівництвом, для внутрішніх користувачів з метою планування, оцінки, ухвалення на різних рівнях управління банком управлінських та економічних рішень. Об'єктами управлінського обліку є банк у цілому та його структурні підрозділи, у тому числі відділення: підрозділи, банківські продукти та послуги, клієнти й інші аспекти діяльності.

З метою організації бухгалтерського обліку доцільно визначити "центри відповідальності" діяльності банку. Цей термін став поширеним у США, а потім і в інших країнах на початку 50-х років ХХ ст. Ч. Т. Хорнегер та Дж. Фостер трактують даний термін як сегмент організації, менеджери якого відповідальні за певний напрям роботи. Застосування даного поняття дасть змогу керівництву банку визначити спеціальні підрозділи та призначити їх керівників, від яких воно б отримувало повну інформацію про діяльність своїх підлеглих у розрізі виконуваних робіт.

У практиці українських банків переважає впровадження управлінського обліку в розрізі центрів прибутку і витрат. Центр прибутку закріплюється за структурними одиницями, які здійснюють продаж банківських продуктів клієнтам: бізнес-напрямами (індивідуальним, корпоративним, картковим, інвестиційним) і філіями та відділеннями банківських установ. Такі підрозділи, як відділ депозитів, по своїй суті є витратними, але можуть розглядатися як прибуткові за умови розрахунку їх доходів від умовного продажу ресурсів іншим підрозділам (кредитним відділом) за трансфертними цінами.

Усі інші підрозділи, які не взаємодіють із клієнтами банку в процесі банківської діяльності, належать до центрів

інформаційного, матеріально-технічного), підтримка бізнесу, а також центри управління банком (загальне керівництво, планування, контроль, моніторинг).

Відповідно до того, наскільки правильно організована система бухгалтерського обліку в банку, можна досягти таких цілей:

- збору докладної інформації про всі банківські операції, їх вартість та час проведення;
- перевірки правильності відображення інформації;
- арифметичної точності записів;
- підведення підсумків;
- перевірки в разі виявлення помилок та розбіжностей.

Порядок відкриття (закриття) та режим рахунків установлюються нормативно-правовими актами Національного банку України. Кожна операція банку відображається за балансовими та позабалансовими рахунками чинного плану рахунків. Він посідає важливе місце серед інструментарію фінансового обліку. В його основу покладені загальноприйняті в міжнародній практиці принципи й міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку.

Кінцевим результатом діяльності кожного банку є отримання прибутку. Економічний результат діяльності комерційного банку визначається різницею між доходами та витратами за період. Доцільно визначитися з поняттями "дохід" та "витрати".

Згідно з П(С)БО № 15, дохід – це збільшення економічних вигід у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, що приводить до збільшення власного капіталу (за винятком збільшення капіталу за рахунок внесків акціонерів) [6].

Витрати – це зменшення економічних вигід, яке відбувається у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу. Облік доходів і витрат банків базується на основі базових принципів МСБО. Це означає, що визнані доходи й витрати відображаються в обліку із застосуванням принципу нарахування та відповідності [7].

Загальновідомо, що значну кількість доходів банку займають процентні доходи. Вони виникають за рахунок використання грошових коштів, що заборговані банком. Комісійні доходи (витрати) виникають за наданими послугами. Як правило, комісії є фіксованими. До комісійних доходів (витрат) належить плата: за розрахунково-касове обслуговування; за здійснення операцій із купівлі-продажу іноземної валюти; за операціями з цінними паперами від імені третіх осіб; за надання гарантій, зобов'язань із кредитування.

Нарахування процентних доходів за операціями в національній валюті відображається такими бухгалтерськими проводками:

- Дт Рахунки для обліку процентних нарахованих доходів за 1, 2, 3-м класами;
- Кт Рахунки для обліку процентних доходів за 6-м класом.

Нарахування комісійних та інших доходів за операціями в національній валюті відображається такими бухгалтерськими проводками:

- Дт Рахунки для обліку комісійних та інших нарахованих доходів за 3-м класом;
- Кт Рахунки для обліку комісійних та інших доходів за 6-м класом.

З огляду на те, що діяльність комерційних банків України базується на отриманні прибутку від своєї діяльності, доцільно запропонувати такі способи збільшення отримання доходу, як:

- збільшення видачі коротко- та довгострокових позик;
- надання кредитів іншим банкам;
- проведення зовнішньоекономічної діяльності для залучення додаткової кількості клієнтів;
- прискорення оборотів своїх коштів;
- застосування скорингу, тобто визначення ймовірності затримки чергового платежу за кредитами.

Застосовуючи скорингову модель до минулих кредитів, банк зможе оцінити величину витрат, яких можна було б уникнути за рахунок підвищеної точності аналізу кредитних заявок;

застосування такого інструменту збільшення прибутку, як бюджетування коштів. Це дасть змогу прогнозувати можливі доходи, витрати банку та баланс. З цією метою доцільно скласти бізнес-план роботи банківської установи.

Упровадження управлінського обліку за центрами відповідальності банку дасть можливість вирішити цілий ряд актуальних управлінських проблем:

- визначити фінансовий результат діяльності окремого підрозділу;
- удосконалити організаційну структуру;
- упровадити ефективну систему стимулювання працівників банку залежно від результатів їх діяльності;
- розробити бюджети в розрізі банківських продуктів та встановити контроль за їх виконанням;
- закрити низькорентабельні і збиткові відділення та філії.

Організація бухгалтерського обліку в діяльності банківських установ посідає досить значне місце. Це дає змогу правильно та достовірно відображати отримані доходи та понесені витрати й фіксувати отримання прибутку чи збитку банку. Досліджено основні принципи відображення доходів та витрат банків, рахунки для їх відображення в бухгалтерському обліку.

Дане дослідження не є завершеним і подальшого розгляду потребують способи та методи підвищення і збільшення прибутковості банківської діяльності, зменшення витрат, що, у свою чергу, дасть змогу банку отримувати прибуток від своїх дій на банківському ринку товарів та послуг.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Кузьмінська О. Е. Організація обліку в банках : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / О. Е. Кузьмінська, В. Б. Кириленко. – К. : КНЕУ, 2002. – 282 с. 2. Коренева О. Г. Організація обліку в банку : навч. посібн. / О. Г. Коренева, О. В. Мірошніченко, Т. Г. Савченко. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. – 273 с. 3. Козубенко А. А. Особливості відображення доходів у банках / А. А. Козубенко // Управління розвитком. – 2011. – № 18 (115). – С. 84–86. 4. Про банки та банківську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : /<http://zakon1.rada.gov.ua>. 5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://proaudit.com.ua>.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://proaudit.com.ua>.